

Тридцять дев'ять сходин
Джон Бакен

1914 рік. Річард Ханней, заробивши величезні статки в Африці, повертається на батьківщину в Англію. Одного разу він знайомиться зі своїм сусідом, який запевняє, що напав на слід шпигунської організації, яка готує змову з метою вбити грецького прем'єра Каролідеса й викрасти військові секрети Британської імперії. Сусіда вбивають при загадкових обставинах у квартирі Ханнея. Тепер Річарда переслідує не тільки поліція, а й шпигуни з таємної організації "Чорний камінь". Одне з перших в історії англійської літератури творів в жанрі «шпигунського трилера», у 1935 році роман був вперше екранізований великим Альфредом Хічкоком.

Бакен Джон

Тридцять дев'ять сходин

Шановний читачу!

Спасибі, що придбали цю книгу.

Нагадуємо, що вона є об'єктом Закону України «Про авторське і суміжні право», порушення якого карається за статтею 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» штрафом від ста до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення та обладнання і матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Повторне порушення карається штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією та знищенням всіх примірників, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, програм мовлення, аудіо -і відеокасет, дискет, інших носіїв інформації, обладнання та матеріалів, призначених для їх виготовлення і відтворення. Кримінальне переслідування також відбувається згідно з відповідними законами країн, де зафіксовано незаконне відтворення (поширення) творів.

Книга містить криптографічний захист, що дозволяє визначити, хто є джерелом

незаконного розповсюдження (відтворення) творів.

Щиро сподіваємося, що Ви з повагою поставитеся до інтелектуальної праці інших і ще раз Вам вдячні!

Про автора

Ім'я Джона Бакена (1875–1940) практично не відоме українському читачу, хоча він був не тільки першокласним письменником, автором блискучих «шпигунських» романів і романів-біографій, але й одним із найбільш розумних, проникливих і далекоглядних політичних діячів Великої Британії та Канади.

Виходець із родини шотландського пастора-кальвініста, Бакен 1892 року вступив до юридичного факультету університету в Глазго, і тоді ж почав пробувати сили в літературі. Його статті, нариси та оповідання охоче друкували популярні англійські журнали і газети. Після закінчення університету Бакен переїхав до Лондона, але незабаром змінив кар'єру адвоката на посаду секретаря лорда Альфреда Мілнера – верховного комісара імперії у справах африканських колоній. Протягом двох з половиною років він супроводжував свого патрона в Південній Африці, у самий розпал Англо-бурської війни (1899–1902), а потім спробував щастя як видавець.

Перед Першою світовою війною Джон Бакен повернувся до журналістики і всі воєнні роки був європейським кореспондентом британської «Таймс».

У цей же час він став секретним співробітником британської розвідувальної служби в чині лейтенанта, і досвід цієї роботи не минув для нього даремно – 1915 року на світ з'явився його перший «шпигунський» роман «Тридцять дев'ять сходинок», який мав гучний успіх. Саме тут уперше виник привабливий образ героя, що згодом кочував сторінками романів Джона Бакена, – Річарда Ганнея. Серед них і роман «Три заручники», виданий 1924 року, – один із найбільш захоплюючих сюжетів про викрадення з політичним підґрунтям і водночас – вражаюча панорама звичаїв та політичного життя Англії до і після кривавої світової війни.

У повоєнні роки Джон Бакен зайнявся політикою, але не залишав літературу – у цей час були опубліковані написані ним кілька романів, біографії Вальтера Скотта, Олівера Кромвеля і Юлія Цезаря, а також нариси про британські колонії в Африці.

1927 року письменник був обраний до Палати громад. Згодом він прославився блискучими промовами на захист шотландської церкви, проти антисемітської політики Гітлера і на користь створення єврейської держави на землях Палестини. Парламентська діяльність принесла Джону Бакену ряд вищих нагород і титул лорда Твідсмурського, а 1935 року король призначив його генерал-губернатором Канади. На цій посаді письменник і

залишався аж до своєї кончини 1940 року.

«Тридцять дев'ять сходин» уперше були екранізовані 1935 року великим Альфредом Гічкоком, потім з'явилися екранізації 1959 і 1978 років, а 2008 року режисер Джеймс Гоуз зняв сучасний римейк цієї хвилюючої історії. За мотивами роману створена популярна комп'ютерна гра.

І в наші дні книги Джона Бакена продовжують виходити багатьма європейськими мовами, увага читачів до цих чудових зразків жанру не слабшає.

Глава 1

Покійник

Того травневого дня я повернувся із Сіті близько третьої години, відчуваючи непереборну огиду до життя. Минуло три місяці відтоді, як я прибув до старої доброї Англії, і за цей час вона встигла мені до смерті набриднути. Якби рік тому хтось розповів мені про мій нинішній настрій, я, скоріш за все, розсміявся б йому в обличчя – але справа стояла саме так. Погода мене дратувала, міщанська балаканина обридла до нудоти; мені бракувало фізичних навантажень, а всі лондонські розваги здавалися прісними, як перестояла на сонці содова. «Річарде Ганнею,— повторював я сам собі,— ти явно потрапив не в ту колію, друже. Вибирайся, поки не пізно!»

При думці про плани, які я будував під кінець свого перебування в Булавайо[1 - Місто на території володінь Британської Південно-Африканської компанії, засноване 1893 року. Друге за розміром місто сучасного Зімбабве.], мені хотілося кусати губи від досади. Я зібрав деяку суму – не велетенську, але, за моїми мірками, цілком пристойну – і заздалегідь смакував різноманітні задоволення, яким збирався віддатися в Лондоні. Мій батько вивіз мене з Шотландії, коли мені було всього шість років, і з того часу я жодного разу не бував на батьківщині; не дивно, що Англія здавалася мені чимось на кшталт казки з «Тисячі і однієї ночі», і я сподівався осісти там довіку.

Але життя в Англії швидко мене розчарувало. За якийсь тиждень я втомився від споглядання пам'яток; менш ніж за місяць переситився ресторанами, театрами і перегонами. Можливо, моя хандра пояснювалася тим, що я так і не завів собі доброго приятеля, готового розділити зі мною дозвілля. Багато хто запрошував мене в гості – але, здається, тільки для того, щоб поставити два-три малозначних запитання про Південну Африку і відразу ж перейти до обговорення власних справ. Дами – поборниці імперської ідеї – раз у раз звали мене на чаювання зі шкільними директорами з Нової Зеландії або

газетярами з Ванкувера; такі зібрання бували особливо нестерпними. Здоровий тілом і душою тридцятисемирічний чоловік із грошима, цілком достатніми для безтурботного проведення часу, я тільки те й робив, що цілими днями позіхав від нудьги. Дійшло до того, що я майже зважився втекти і повернутися до свого вельду[2 - Трав'янисто-чагарникова саванна в Південній Африці.], вважаючи себе найзнудгованішим підданим Сполученого Королівства.

Того дня, повертаючись додому після розносу маклерам з приводу моїх вкладень, який я влаштував просто для того, щоб чимось зайняти мізки, я зазирнув до свого клубу або, точніше сказати, невеличкого шинка, що обслуговував вихідців з колоній. Я потягував пиво і читав вечірні газети. Усі вони навперебій повідомляли про конфлікт на південному сході Європи; в одній з них мені попалася на очі стаття про грецького прем'єра Каролідеса. Мабуть, мені подобався цей хлопець. Судячи з того, що про нього говорилося, він був єдиною по-справжньому помітною фігурою в усьому балканському балагані. Крім того, він вів чесну гру, чого не можна було сказати про більшість інших. Наскільки я зрозумів, у Берліні та Відні його ненавиділи чорною ненавистю, тоді як ми, навпаки, збиралися підтримати – одна з газет навіть оголосила Каролідеса «останнім бар'єром на шляху Європи до Армагеддону».

Я згадав, як розмірковував про те, чи зможу отримати роботу на Балканах. А ще мені спало на думку, що Албанія – явно не те місце, де довелося б позіхати і нудьгувати.

Близько шостої вечора я зайшов додому і переодягнувся, після чого повечеряв у кафе «Ройял» і зазирнув до мюзик-холу. Вистава за участю жінок, які жваво стрибали по сцені, і чоловіків з мавпячими фізіями була донезмоги дурною, і я поспішив піти. Безтурботним ясным вечором я пішки повертався на Портленд-Плейс[3 - Вулиця в районі Мерілебон у Центральному Лондоні. На початку XX століття тут був зосереджений цілий ряд посольств, головних офісів великих компаній і фешенебельних особняків британської знаті. У будинку номер 76 (нині знесений) від 1912 до 1919 року проживав сам Джон Бакен, і тут же він «поселив» свого героя Річарда Ганнея.], де наймав квартиру. По тротуарах повз мене снували назад і вперед занурені у власні клопоти люди, теревенячи про свої справи, і я заздрив їм, тому що всі вони були чимось зайняті. Усі продавчині, клерки, денді й полісмени мали хоч якесь заняття, що підтримувало їх на життєвій ниві. Я подав півкрони вуличному жебраку, побачивши, як той позіхнув: він був такий самий нещасник. Вийшовши на Оксфорд-Серкус[4 - Площа в центрі Лондона, утворена перехрестям Оксфорд-стріт і Ріджент-стріт. З 1900 року – також однойменна станція Лондонського метро.], я підняв очі до весняних небес і поклявся самому собі, що коли протягом наступної доби стара добра Англія не знайде, нарешті, чим мене розважити, я куплю квиток на найближчий пароплав до Кейптауна.

Моя квартира розташовувалася на другому поверсі будинку в новому кварталі за Лангам-Плейс. У будинку були загальні парадні сходи з порт'є і ліфтером при вході, але не було ані ресторану, ані інших подібних закладів, а на кожному сходову площадку виходила

тільки одна квартира. Я терпіти не можу домашньої прислуги, тому за квартирою під час моєї відсутності доглядав мій знайомий, який приходив щодня перед восьмою ранку і йшов о сьомій вечора: сам я ніколи не обідав удома.

Не встиг я вставити ключ у дверний замок, як побачив поруч із собою чоловіка. Я не помітив, як він підійшов – його несподівана поява змусила мене здригнутися. Він був худорлявий, з каштановою борідкою і гострим, як буравчик, поглядом маленьких блакитних очей. Я впізнав у ньому мешканця квартири, розташованої поверхом вище: до цього ми раз або двічі обмінялися привітаннями, випадково зустрівшись на сходах.

– Можу я з вами поговорити? – запитав він. – Ви дозволите увійти?

Йому коштувало помітних зусиль придушити хвилювання в голосі, а його рука вчепилася в мое зап'ястя.

Я відчинив двері і жестом запросив його. Ледь переступивши поріг, він кинувся до задньої кімнати, що правила мені за курильню та кабінет, і відразу ж метнувся назад.

– Двері зачинені? – гарячково запитав він, сам закриваючи їх на ланцюжок. – Вибачте мою безцеремонність, але саме ви здалися мені людиною, яка зможе мене зрозуміти. Я думав про вас увесь тиждень – із тих пір, як усе полетіло під укіс. Скажіть, чи не могли б ви надати мені одну послугу?

– Я готовий вас вислухати, – сказав я. – Це все, що я можу вам обіцяти. – Мене починала дратувати недоладна поведінка цього засмиканого коротуна.

На столику поряд з ним стояв піднос із напоями. Мій відвідувач схопив одну з пляшок, налив собі віскі, додав содової, вихилив склянку в три ковтки і стукнув нею об стіл з такою силою, що скло тріснуло.

– Вибачте, – сказав він, – нерви ні к чорту. Бачите, вийшло так, що в цей самий момент мене вже немає серед живих.

Я сів у крісло і запалив люльку.

– І як воно? – запитав я його. Я був майже впевнений, що маю справу з божевільним.

На його змученому обличчі промайнула тінь усмішки.

– Я не збожеволів... Поки що. Кажу вам, сер, я спостерігав за вами і вважаю вас розважливою людиною. Крім того, я впевнений, що ви порядні і не боїтеся ризикувати. Я готовий вам довіритися. Мені вкрай потрібна допомога, і я хочу точно знати, чи можу я на вас покластися.

– Викладайте,– сказав я,– там видно буде.

Набравшись духу, він почав свою розповідь – настільки дивну й недоладну, що спочатку я мало що розумів і був змушений раз у раз перебивати оповідача. Втім, ось суть його монологу в двох словах.

Мій гість був американцем із Кентуккі. Після закінчення коледжу, не відчуваючи нестачі в грошах, він вирішив побачити світ. Намагався писати, працював військовим кореспондентом однієї з чиказьких газет, прожив кілька років у Південно-Східній Європі. Я вирішив, що він гарний лінгвіст і непогано вивчив тамтешнє суспільство: він говорив як про близьких знайомих про безліч людей, чиї імена я зустрічав у газетах.

Він захопився політикою: спочатку з цікавості, а потім уже не міг зупинитися. Я зрозумів, що маю справу з уїдливым і невгамовним типом – із тих, що завжди хочуть докопатися до самого коріння. І він явно копнув трохи глибше, ніж збирався.

Я ділюся з вами тим, що зміг запам'ятати з його плутаної розповіді.

Поряд із законними урядами і арміями існує великий таємний рух, очолюваний украй небезпечними людьми. Мій співрозмовник дізнався про нього випадково. Розслідування захопило його; він зайшов далі, ніж слід було, і втрапив у пастку. Якщо я правильно зрозумів, основну масу підпілля становили освічені анархісти-революціонери, але були й ділки, які грали в цю гру тільки заради грошей. Розумна людина, граючи на пониження, може заробити величезні бариші; і не дивно, що пересварити між собою народи Європи було в інтересах і тих й інших.

Разом з тим дивна розповідь непроханого гостя відкрила мені очі на багато речей, які дотепер заганяли мене в глухий кут: чому події на Балканах повернули на лихе, яким чином одна держава несподівано піднялася над іншими, чому виникали і розпадалися військові союзи, чому зникали деякі люди і звідки надходили кошти на утримання підпільних структур. Кінцевою метою змови було нацькувати одне на одного Росію та Німеччину.

На мое запитання «навіщо?» він відповів, що, на думку представників анархічного крила, це дало б їм довгоочікуваний шанс. Європа перетворилася б на вируючий котел, з якого, як вони сподівалися, світ вийшов би повністю оновленим. Ділки – ті просто б загрибали золото лопатою і збивали статки на оптовій скупівлі уламків. Капітал, сказав він, не має ні совісті, ні батьківщини. Крім того, повідомив він, за всім цим стоїть людина, яка до зубовного скреготу ненавидить Росію.

– Вас це дивує? – вигукнув він. – Вона з тих, кого переслідували триста років: і тепер, на її думку, прийшов час помститися за погроми. Так, це єврей, але щоб побачити його, вам

доведеться спуститися довгими потаємними сходами у глибоке підземелля. Ось вам приклад: візьміть будь-який великий німецький концерн. Якщо ви надумаете укласти з ним угоду, першим, хто вас зустріне, буде князь фон-цу-такий-то – елегантний молодий чоловік, що розмовляє англійською, як випускник Ітона і Герроу. Але це лише ширма. Якщо справа у вас серйозна, ви йдете далі і потрапляєте до якого-небудь вестфальця з черепом пітекантропа, щелепою бульдога і манерами кабана. Це німецький комерсант – той, що вічно наганяє страху на ваші англійські газети. Але якщо ви самі власник фірми і волієте поговорити зі справжнім босом, ставлю десять проти одного, що вас проведуть до блілого єврейського джентльмена, який пересувається у кріслі-каталці і має погляд гримучої змії... Так, сер, саме така людина править сучасним світом, і саме вона ось-ось устроїть ніж у спину Російській імперії за те, що його тітку збезчестили, а батька висікли в якомусь глухому містечку на Волзі.

Я не зміг утриматися і скептично зауважив, що в такому разі згадані ним анархісти, схоже, залишаться без роботи.

– І так і ні, – сказав він. – Вони вже здобули часткову перемогу, але їхньою метою було дещо набагато більше, ніж гроші: пробудити прадавні, найпримітивніші войовничі інстинкти людини. Коли тебе хочуть знищити, ти вибираєш прапор і країну, за які варто битися, і, якщо виживеш, дійсно починаєш їх любити. Тупа солдатня знайшла те, що могла б берегти і захищати, і це розладнало карколомний план, складений у Берліні та Відні. Але мої заляті друзі ще не розіграли свою останню карту. Вони приховали туза в рукаві, і якщо мені не судилося померти в найближчий місяць, мають намір зайти із цього туза – і виграти партію!

– А я гадав, що ви вже померли, – укинув я.

– *Mors janua vitae* [5 - Смерть – ворота життя (лат.)], – посміхнувся він, і я впізнав цитату: мабуть, нею і обмежувалося моє знайомство з латиною. – За тим, щоб померти, справа не стане, але спочатку я маю вам багато про що розповісти. Якщо ви заглядаєте в газети, то вам, імовірно, знайоме ім'я Константіноса Каролідеса?

Я насторожився, оскільки читав про Каролідеса всього кількома годинами раніше.

– Це той, хто постійно псує ім'я Каролідес – єдиний світлий розум у всьому цьому балагані і, крім того, просто порядна людина. Саме тому його взяли на мушку ще рік тому. Я з'ясував це, загалом, без особливих зусиль; про це міг би здогадатися навіть дурень. Але я дізнався до того ж, як саме вони збираються його вбити, і це знання виявилось смертельно небезпечним для мене. Ось чому мені довелося померти.

Він знову налив собі віскі, і я сам додав йому содової – мене починав цікавити цей чоловічок.

– Вони не можуть дістати його у Греції, тому що там його охороняє епірська варта[6 - Епір – область на північному заході Греції. У ході Першої світової війни проголошувалася автономною республікою.], готова спустити шкуру хоч із самого чорта. Але п'ятнадцятого червня Каролідес прибуває в Лондон. Британське міністерство закордонних справ запровадило звичай улаштовувати міжнародні чаювання, і найбільше з таких чаювань намічене якраз на цей день. Каролідес вважається за головного гостя, і якщо моїм «друзям» вдасться задумане, йому не судилося повернутися додому.

– Немає нічого простішого, – зауважив я. – Можна попередити його, щоб не приїжджав.

– І зіграти на руку ворогам? – запитав він різко. – Якщо Каролідес не приїде, вони будуть у вигаші, тому що він єдиний, хто може розплутати цей клубок. А якщо попередити його уряд, він знову-таки не приїде, оскільки не знає, якими високими будуть ставки п'ятнадцятого червня.

– А як щодо британського уряду? – запитав я. – Не допустить же він, щоб його гостей убивали серед ясного дня! Натякніть йому, і він посилить заходи безпеки.

– Немає сенсу. Навіть якщо вони наповнять Лондон детективами в цивільному і подвоять кількість патрульних, Каролідес усе одно приречений. Мої «друзі» грають по-крупному. Їм потрібен масштабний привід, спектакль на очах у всієї Європи. Каролідеса вб'є австрієць, і всі докази вкажуть на те, що вбивство було скоєне зі схвалення перших осіб у Берліні та Відні. Усе це, звісна річ, жахлива брехня, але тим охочіше в неї повірить увесь світ. Це не пусті балачки, друже мій. Вийшло так, що мені став відомий увесь їхній диявольський план у найдрібніших подробицях, і запевняю вас – затівається найогидніше лиходійство з часів Борджія[7 - Родина Борджія, яка подарувала католицькому світу в XV–XVI ст. двох пап і більше десятка кардиналів, залишилася в історії уособленням жадібної жорстокості, що перетворила церковну політику цього часу на низку підступних убивств.]. Але у них нічого не вийде, якщо п'ятнадцятого червня тут, у Лондоні, перебуватиме людина, обізнана про справжнє підґрунтя нинішніх подій, і ця людина – ваш покірний слуга Франклін П. Скаддер.

Мені точно починав подобатися цей коротун. Його щелепа закрилася, як щуроловка; очі-буравчики горіли войовничим вогнем. Якщо він мене і розігрував, то виконував свою роль майстерно.

– Звідки ви про все це дізналися? – запитав я.

– На перші підозри мене наштовхнула розмова, випадково підслухана в тірольському готелі на Ахензее[8 - Гірське озеро в Австрійському Тіролі.]. Це спонукало мене потягнути за ниточку, і наступні докази я роздобув у хутовому магазинчику в галицькому кварталі Буди[9 - Західна частина Будапешта (до 1873 року – самостійне місто).], у віденському Клубі блукачів і у книжковій крамниці в околиці Раквіцштрассе в Лейпцигу. Останні докази були знайдені й долучені до справи десять днів тому в Парижі. Зараз я не можу відкрити

вам подробиці – залишимо їх майбутнім історикам. Тверезо оцінивши обставини, я вирішив, що зараз мені слід зникнути, і дістався до Лондона, попередньо здійснивши непростий відволікаючий маневр. Я виїхав з Парижа молодим дженджуристим франко-американцем, потім відплив з Гамбурга під виглядом єврейського торговця діамантами. У Норвегії я став англійським фахівцем з Ібсена, який збирав матеріал для лекцій; залишаючи Берген, перетворився на постановника документальних фільмів про лижний спорт. А сюди я прибув із Літа[10 - Місто в Шотландії на березі затоки Ферт-оф-Форт (з 1920 року – північний район і порт Единбурга).] з повними кишнями пропозицій про постачання балансової деревини для паперових фабрик. До вчорашнього дня я був упевнений, що непогано замів сліди, і відчував себе цілком безтурботно. Аж раптом...

Спогад явно засмутив його, і він хлебнув ще віскі.

– Раптом я побачив чоловіка, який стояв на вулиці поряд із цим будинком. Я цілі дні проводив у чотирьох стінах, виходив крадькома, після настання темряви, і проводив поза домом не більш однієї-двох годин. Я поспостерігав за цим чоловіком з вікна, і, здається, упізнав його... Він увійшов до під'їзду і заговорив з порт'є... А повертаючись додому вчора ввечері, я виявив у себе в поштовій скриньці візитівку. На ній значилося ім'я пана, зустрівся з яким я хочу менше всього на світі.

Погляд мого співрозмовника і непідробний страх на його обличчі остаточно переконали мене в тому, що він не бреше. Мій власний голос ледь затремтів, коли я запитав Скаддера, як він повівся далі.

– Я зрозумів, що влип, як муха в клейстер. Тому в мене залишався один вихід: я мав померти. Тільки тоді мої переслідувачі заспокояться.

– І як вам це вдалося?

– Я сказав слугі, який чистить мій одяг, що мені зовсім зле, і зробив вигляд, ніби ось-ось віддам кінці. Це було неважко: мені чудово вдається такого роду маскарад. Потім я роздобув труп – цього добра в Лондоні завжди вистачає, якщо точно знаєш, де шукати. Я привіз його із собою у скрині на даху візницької карети; мені довелося вдатися до сторонньої допомоги, аби занести скриню нагору, до моєї кімнати. Самі розумієте, я мусив забезпечити слідство належними доказами. Я ліг у постіль і велів слугі подати мені снодійне, після чого відпустив його на всі чотири сторони. Він хотів збігати по лікаря, але я гримнув на нього, заявивши, що терпіти не можу медиків. Чистильник пішов, і я заходився готувати труп до призначеної йому ролі. Мрець був мого зросту і пішов на той світ, наскільки я міг судити, від зловживання алкоголем, тому я розставив навколо ліжка на відстані витягнутої руки кілька пляшок зі спиртним. Щелепа псувала схожість – довелося відстріляти її з револьвера. Наступного дня хтось обов'язково стане клястися, що чув постріл, але на поверсі у мене сусідів немає, і я визнав за можливе піти на такий ризик.

Отже, я залишив тіло на ліжку – одягненим у мою піжаму, з револьвером, що валявся поверх ковдри, посеред кімнати, приведеної в крайній безлад. Потім я надягнув костюм, заздалегідь приготовлений на такий випадок. Я не став голитися з побоювання наслідити; крім того – тепер і мови не могло бути про те, щоб з'явитися на вулиці. Перед цим я весь день думав про вас і дійшов висновку, що в мене, схоже, просто не залишалося іншого виходу, крім як звернутися до вас. Сидячи біля вікна на сходовій площадці, я дочекався вашого повернення і спустився вниз, щоб зіткнутися з вами на сходах... Ось і все, сер. Гадаю, тепер ви знаєте про все це стільки ж, скільки і я.

Він сидів переді мною – блимаючи, мов сова, тремтячи від хвилювання і, незважаючи ні на що, повний відчайдушною рішучості. Усе це звучало абсолютно дико, але мені не раз доводилося чути неймовірні історії, які згодом виявлялися чистою правдою, і я взяв за правило судити не стільки про оповідання, скільки про самого оповідача. Якби він хотів улаштуватися в моїй квартирі, а потім перерізати мені горлянку, він вигдав би щось більш правдоподібне.

– Дайте мені ключ,– сказав я,– я хочу поглянути на труп. Прошу вибачення, але ж мушу я якось перевірити ваші слова.

Він сумно похитав головою.

– Я знав, що ви про це попросите, але ключа у мене немає. Він на моєму брелоку на туалетному столику. Я мав залишити його там, аби не дати ані найменшого приводу для підозр. У тих джентльменів, що йдуть по моєму сліду, дуже уважний погляд. Вам доведеться повірити мені на слово до ранку, після чого, запевняю вас, ви отримаєте найпереконливіші докази того, що труп і справді лежить нагорі.

Я замислився на кілька секунд.

– Гаразд. До ранку так до ранку. Я замкну вас у цій кімнаті і залишу ключ у себе. І ось ще що, містере Скаддер: я вірю, що ви говорите правду, але якщо виявиться, що це не так, краще б вам пам'ятати, що я дуже вміло поводжуся з пістолетом.

– Зрозуміло,– сказав він, скочивши.– Не маю честі знати, як вас звать, сер, але ви шляхетна людина. Буду вдячний, якщо ви ненадовго позичите мені бритву...

Я відвів його в спальню і залишив наодинці. Через якихось півгодини з дверей спальні з'явилася постать, яку я ледь упізнав. Від колишньої зовнішності Скаддера залишилися тільки колючі, голодні очі. Він чисто виголив підборіддя, розділив волосся на прямий проділ і підстриг брови. Тримався він так, ніби щойно повернувся зі стройових навчань на плацу, і взагалі мав вигляд справжнісінького – аж до характерної тропічної засмаги – британського офіцера, що півжиття прослужив в Індії. На додачу до всього він вставив в око монокуляр, а коли знову заговорив, з його промови зникли навіть незначні сліди

американського акценту.

– Боже мій! Містере Скаддер...– затиноючись, пробурмотів я.

– Не містер Скаддер,– виправив він,– а капітан Теофіл Дігбі, сороковий полк гуркхських стрільців[11 - Гуркхи – британські колоніальні війська, сформовані з непальських добровольців.], у відпустці в Лондоні. Буду вдячний, якщо ви це запам'ятаєте, сер.

Я постелив йому в курильні, а сам ліг на канапі – у набагато бадьорішому настрої, ніж протягом усього цього місяця. Що не кажи, а навіть у цьому богом забутому мегаполісі інколи трапляються дивовижні речі.

Наступного ранку я прокинувся від того, що старина Паддок, який заявився ще й на світ не зайнялося, свариться на повний голос, стоячи біля дверей курильні. Колись я врятував йому життя на Себакве[12 - Ріка в Зімбабве.], і з тих пір, як я повернувся в Англію, йому спало на думку стати моїм добровільним слугою. Здібностей до ввічливої бесіди він мав не більше, ніж гіпопотам, особливої користі від його прання і прасування теж не спостерігалось, зате я знав, що можу розраховувати на його абсолютну відданість.

– Годі галасувати, Паддоку,– сказав я.– Там мій друг, капітан... капітан...– Я так і не зміг згадати ім'я мого гостя.– Він тимчасово зупинився у мене. Приготуй сніданок на двох і зайди до мене, я хочу з тобою поговорити.

Потім я розповів Паддоку чудову історію про те, що мій друг – важлива персона, яка має відношення до уряду, що його нерви засмучені від перевтоми і йому потрібні абсолютний спокій і тиша. Ніхто не повинен знати, що він тут, інакше його негайно завалять повідомленнями з міністерства у справах Індії і канцелярії прем'єр-міністра, і його лікування буде безнадійно загублене.

Треба сказати, що Скаддер, вийшовши до сніданку, блискуче підіграв цій імпровізації. Він, немов справжній британський офіцер, утупив у Паддока свій монокль, поставив йому кілька питань про Англо-бурську війну й відразу ж став сипати градом прізвищ наших вигаданих приятелів. Паддок так і не навчився називати мене «сер», зате Скаддера став іменувати «сером» з такою ретельністю, ніби від цього залежало його життя.

Я залишив Скаддера з газетою і коробкою сигар і до обіду вирушив у Сіті. Коли я повернувся, ліфтер повідомив мене з багатозначним обличчям:

– Виходить так, що у нас тут з ранку кепські справи, сер. Джентльмен із п'ятнадцятої – тее... візьми й застрілься. Тільки-но відвезли до трупарні. Поліція вже там, нагорі.

Я піднявся до квартири номер п'ятнадцять. Там я виявив двох полісменів та інспектора, зайнятих оглядом місця події. Я поставив ім кілька дурних питань, і незабаром мене

прогнали. Тоді я знайшов слугу, який чистив одяг Скаддеру, і спробував вичавити з нього все, що той міг знати, хоча з першого погляду було ясно, що він ні про що й гадки не мав. Це був жалюгідний чоловічок з плаксивим голосом і цвинтарним виразом обличчя; аби його втішити, цілком вистачило півкрони[13 - Крона – монета в 5 шилінгів (1/20 фунта стерлінгів, або 12 пенсів).].

Наступного дня я відвідав судове дізнання. Партнер якоїсь видавничої фірми дав свідчення, згідно з якими покійний прийшов до нього з діловою пропозицією про продаж партії балансової деревини і був, як він уважав, агентом якогось американського комерційного підприємства. Присяжні визнали причиною смерті самогубство у стані душевного затьмарення; усе майно покійного було передано американському консулу. Я надав Скаддеру повний звіт про хід справи, і моя розповідь його вельми зацікавила. Він пошкодував, що не зміг особисто побувати на дізнанні, тому що такий досвід, на його думку, підбадьорює навіть сильніше, ніж читання власного некролога.

У перші два дні, проведені в моєму житлі, Скаддер повадився дуже спокійно. Він читав, покурював, безперестану робив нотатки у своєму записнику, а вечорами грав зі мною в шахи, незмінно громлячи мене в пух і прах. Гадаю, таким чином він заспокоював свої нерви, адже йому і справді довелося нелегко. На третій день, однак, ним знову почало опановувати занепокоєння. Він повісив на стіні аркуш паперу, на якому були позначені всі дні, що залишилися до п'ятнадцятого червня, і викреслював минулі дні червоним олівцем, супроводжуючи їх короткими позначками. Я кілька разів заставав його зануреним у глибоку задуму – у такі хвилини його гострі очі відчужено дивилися в одну точку. Напади такої замисленості, як правило, змінювалися глибоким смутком.

Потім я побачив, що він знову починає нервувати. Він прислухався до найменшого шуму і постійно запитував у мене, чи можна довіряти Паддоку. Раз чи два він упав у дратівливість, яка межувала з істерикою, хоча потім і просив за це вибачення. Я не звинувачував його. Я все розумів: він звалив на себе тяжку, смертельно небезпечну працю.

Його турбувала не власна безпека, а успіх розробленого ним плану. Цей чоловік був увесь, із голови до п'ят, викуваний із щирої сталі. В один із вечорів він набрав особливо урочистого вигляду.

– Послухайте, Ганнею, – сказав він. – Я вирішив, що маю ґрунтовніше посвятити вас у цю історію. Було б шкода піти, не залишивши по собі когось, хто зміг би продовжити боротьбу...

І Скаддер узявся докладно розповідати мені те, про що раніше згадував лише побіжно.

Я слухав неухважно. Чесно кажучи, його власні пригоди цікавили мене куди більше, ніж будь-які політичні матерії. Про себе я вирішив, що Каролідес і його справи мене не стосуються, тому багато з того, що говорив мій гість, начисто вивітрилося з моєї пам'яті.

Однак він ясно дав зрозуміти, що небезпека почне загрожувати Каролідесу тільки тоді, коли той приїде в Лондон, причому виходити вона буде з найвищих сфер – настільки високих, що ні в кого не виникне жодних підозр. Із цією небезпекою, за його словами, пов'язана якась жінка; він назвав її ім'я – Юлія Сечені. Наскільки я зрозумів, вона мала стати наживкою, за допомогою якої передбачалося виманити Каролідеса з-під опіки охоронців. Потім він згадав про якийсь чорний камінь, про якогось шепелявого пана, а також дуже докладно описав того, чие ім'я не міг вимовляти без здригання: старого з молодим голосом, що володів здатністю затягувати очі плівкою, мов хижий птах.

Крім того, він часто заговорював про смерть. Більш за все він боявся не впоратися зі своїм завданням, але нітрохи не турбувався за власне життя.

– Я гадаю, померти – все одно, що заснути після тяжких праць і прокинутися літнього дня, відчуваючи, як у відкрите вікно вривається запах свіжого сіна. Я багато разів дякував Богові за такі ранки там, у нас у Кентуккі, і сподіваюся подякувати йому знову, коли прокинуся на іншому березі Йордану.

Наступного дня він мав вигляд набагато бадьоріший і просидів майже до вечора за читанням біографії генерала Джексона^[14 - Томас Джонатан Джексон (1824–1863) – генерал Конфедеративних Штатів Америки в роки війни між Північчю та Півднем, один із найвідоміших воєначальників в історії США.]. Я сховався на ділову вечерю з одним гірським інженером і повернувся додому близько о пів на одинадцяту, збираючись, як завжди перед сном, зіграти зі Скаддером партію в шахи.

Я пам'ятаю, що, коли штовхнув перед собою двері курильні, тримав у роті сигару. За дверима було темно – це здалося мені дивним. Я подумав, що Скаддер, напевно, уже ліг.

Я клацнув вимикачем, але в кімнаті нікого не було. І тут я побачив щось таке, від чого сигара випала у мене з рота, а на чолі виступив холодний піт.

У дальньому кутку – навзнак, незграбно розкинувши руки, – лежав мій гість. У серці Франкліна П. Скаддера стирчав довгий ніж, який намертво приштрикнув його тіло до мостини.

Глава 2

Молочник вирушає в дорогу

Я сів у крісло, до горла підступила нудота. Хвилин через п'ять їй на зміну прийшов страх.

Видовище безкровного обличчя на підлозі, що дивилося в нікуди, було для мене понад силу, і я змусив себе стягнути зі столу скатертину і накрити тіло вбитого. Після цього я, хитаючись, прошкандибав до буфета, відшукав пляшку бренді і зробив кілька великих ковтків.

Мені й раніше не раз траплялося бачити, як люди вмирають насильницькою смертю – та що там, я й сам убив кількох чоловік під час війни з матабеле[15 - Збройне повстання племен матабеле і шона проти агентів Британської Південно-Африканської компанії, що тривало від березня 1896 до жовтня 1897 року. Вважається першою війною за національну незалежність в історії Зімбабве.],– але з такою холоднокровною розправою, та ще й у моєму житті, зіткнувся вперше. Незабаром, однак, мені так-сяк удалося опанувати себе. Я подивився на годинник: була пів на одинадцяті.

Тут мені спало на думку, що вбивця міг усе ще перебувати десь поруч, і я обережно, кімната за кімнатою, оглянув квартиру. Ніде нікого, ні сліду сторонньої присутності, але я все-таки щільно зачинив усі вікна і накинув ланцюжок на вхідні двері. До цього часу, потроху приходячи до тями, я віднайшов здатність зв'язно міркувати. Мені знадобилося близько години, щоб обміркувати все як слід, без зайвого поспіху, оскільки – за умови, що вбивці не заманеться повернутися,– у моєму розпорядженні була вся майбутня ніч до шостої ранку.

Я міцно влип – це ясно, як божий день. Останні сумніви в правдивості слів Скаддера розсіялися. Доказ лежав на підлозі, накритий скатертиною. Люди, які знали, що він знає те, про що він мені розповів, вистежили його і змусили замовкнути, скориставшись найбезвідмовнішим способом. Це так; але ж він прожив у мене чотири дні, і його вороги напевне вирішать, що він посвятив і мене у свої справи. Отже, на черзі у них я. Це могло статися цієї ночі або наступного дня, або ще через день, але моя доля в будь-якому разі вирішена. Тут, несподівано для самого себе, я подумав про іншу можливість. Що, коли я просто зараз вийду на вулицю і покличу поліцію, або ляжу спати і дозволю Паддоку знайти тіло і самому викликати поліцію вранці? Що саме я маю розповісти поліції про Скаддера? Я вже збрехав про нього Паддоку, і тепер моє становище мало геть двозначний вигляд. Якби я надумав розповісти все, про що дізнався від Скаддера, мене просто підняли б на сміх. Можна поставити тисячу до одного, що саме мене звинуватять у його вбивстві – і непрямих доказів для того, аби відправити мене на шибеницю, цілком достатньо. В Англії я майже нікого не знав; у мене не було жодного по-справжньому близького знайомого, який міг би за мене поручитися. Можливо, ті, хто вбив Скаддера, саме на це й розраховували. У них вистачило б розуму на будь-яку капость, і англійська в'язниця – анітрохи не гірший спосіб позбутися мене до п'ятнадцятого червня, ніж лезо між п'ятим і шостим ребром.

Крім того, навіть якщо б я розповів усе дочиста і мені якимось дивом повірили, я просто підіграв би ворогу. Каролідес залишився б удома – а саме цього вони й домагалися. Так чи інакше, але вигляд мертвого обличчя Скаддера змусив мене остаточно увірувати в його

правдивість. Він пішов, але довірив мені свою таємницю, і тепер мені доведеться продовжити його справу.

Можливо, це здасться вам безглуздом – адже мені самому загрожувала смертельна небезпека, – але тієї хвилини я дивився на речі саме так. Я такий же як усі, нітрохи не хоробріший за інших, але мені нестерпно бачити, як гине хороша людина. І цей кинджал не поставив би крапку в кінці життя Скаддера, якби і я грав у ту ж саму гру й опинився на його місці.

Усі ці роздуми зайняли в мене близько двох годин, після чого я, нарешті, прийняв рішення. Я мушу зникнути і зачатися до кінця другого тижня червня, а потім знайти спосіб зв'язатися з людьми з уряду і передати їм те, що повідомив мені Скаддер. Тепер я щиро шкодував, що він не розповів мені більше, а ще про те, що так не уважно слухав ту дешицу, яка була мені розказана. Я не знав нічого, крім кількох фактів. І сильно ризикував, оскільки навіть якби я успішно подолав усі небезпеки і протримався до п'ятнадцятого, моїй розповіді, швидше за все, просто ніхто не повірив би. Але вибору в мене не було – залишалося піти на ризик у надії, що станеться якась надзвичайна подія, яка підтвердить мої слова в очах влади.

Отже, протягом наступних трьох тижнів моїм головним заняттям мала стати постійна зміна місць. На календарі було двадцять четверте травня – отже, я мав переховуватися цілих двадцять днів, перш ніж удатися до спроб вийти на зв'язок з представниками влади. Мене розшукуватимуть відразу дві сторони: вороги Скаддера, які поставили собі за мету знищити мене, і поліція, яка вважає мене вбивцею.

Погоня обіцяла бути запаморочливою, і ця перспектива, як не дивно, мене підбадьорила. Я так довго нудьгував, що був радий будь-якому діяльному заняттю. Сидячи на самоті з трупом Скаддера і чекаючи своєї долі, я був нічим не кращий за розчавленого хробака. Але якщо відтепер безпека моєї шкіри залежить тільки від моєї кмітливості, я буду радий її проявити.

Відразу ж за цим мені спало на думку, що Скаддер міг мати при собі якісь записи або документи, здатні пролити хоч якесь світло на його вбивство. Я стягнув з трупа скатертину й обшукав його кишені, уже не відчуваючи колишнього судомного страху при вигляді мертвого тіла. Для людини, яка загинула насильницькою смертю, лице Скаддера мало напрочуд спокійний вигляд. Нагрудна кишеня була порожня; у жилеті знайшлися лише кілька монет і сигарний мундштук. Із кишень штанів я виловив складаний ніж і дрібні срібні монетки, з бічної кишені піджака – старий портсигар крокодилячої шкіри. Ані сліду чорного записника, у якому він при мені робив свої нотатки. Безсумнівно, убивця забрав його із собою.

Але тут, піднявши голову, я побачив, що з письмового столу висунуто кілька шухляд. Скаддер, найакуратніший зі смертних, ніколи не залишив би їх у такому вигляді. Мабуть,

там щось шукали – можливо, той самий записник.

Я обійшов квартиру і тільки тепер виявив, що перерито все: книги, висувні шухляди, буфети, коробки, навіть кишені костюмів у моїй шафі і сервант у вітальні. Нотатки безслідно зникли. Швидше за все, вороги знайшли їх, але не на тілі Скаддера, а деінде.

Після цього я дістав атлас, аби поглянути на велику карту Британських островів. Мені здалося найрозумнішим сховатися в якій-небудь безлюдній місцевості, де я міг би використовувати свої навички життя в африканській савані, тому що в місті я в будь-якому разі відчував би себе як щур у пастці. Для цієї мети найкраще підходила Шотландія: усі мої предки були родом звідти, і сам я легко міг зійти за пересічного шотландця. Перед тим мені спало на думку видати себе за німецького туриста, оскільки мій батько мав ділових партнерів у Німеччині, завдяки чому я з дитинства досить вільно розмовляв німецькою – не кажучи вже про три роки, проведені на мідних копальнях у німецькому Дамараленді[16 - Землі, населені народом дамара. Дамара, поряд із бушменами, – одні з найдавніших жителів Намібії.]. Але потім я вирішив, що подоба шотландця викличе менше підозр і буде менше пов'язана з обставинами мого минулого, можливо, відомими поліції. Як місце своєї тимчасової еміграції я вибрав Галловей. Це була найближча, якщо рухатись на північ, область шотландських пустищ – і, судячи з карти, явно не дуже густонаселена.

Довідник Бредшоу[17 - Серія залізничних довідників і путівників, названа на честь англійського картографа і видавця Джорджа Бредшоу (1801–1853). Видавалася в Манчестері від 1839 до 1961 року.] повідомив мене, що шотландський потяг відходить із вокзалу Сент-Панкрас у десять хвилин по сьомій ранку; отже, ближче до вечора я міг зійти на будь-якій станції у Галловей. Непогано, але зараз набагато важливіше дістатися самого вокзалу: я не мав сумніву, що «друзі» Скаддера стежитимуть за кожним моїм кроком. Це завдання змусило мене поламати голову, але незабаром я відчув щось на кшталт осяяння, після чого ліг і проспав дві неспокійні години.

Прокинувшись о четвертій ранку, я відчинив віконниці у спальні. Небеса сяяли ніжним світлом чудового літнього ранку, горобці тільки-тільки почали свій галас. Усе те, про що я болісно роздумував дві години тому, здалося мені вкрай безглуздим, і я відчув себе жалюгідним переляканим дурнем. А що як пустити все на самоплив, сподіваючись, що британська поліція зрештою розбереться в моїй справі? І все-таки, ще раз подумки оцінивши своє становище, я не зміг відкинути висновки, до яких дійшов уночі, тому, скріпивши серце, вирішив дотримуватися прийнятого плану. Не те щоб я чогось злякався – просто не схильний був шукати нових неприємностей. Якщо ви розумієте, про що я.

Я відшукав у своєму гардеробі зношений твідовий костюм, пару міцно підкованих добротних черевиків і простору фланелеву сорочку. У порожні кишені я порозсовував запасну сорочку, полотняну кепку, кілька носових хусточок і зубну щітку. За два дні до цього я зняв зі свого банківського рахунку пристойну суму – на випадок, якщо би Скаддеру знадобилися гроші, – і сховав п'ятдесят соверенів у поясі, привезеному мною з Родезії.

Більше мені нічого не було потрібно. Потім я прийняв ванну і підстриг вуса, залишивши під носом лише коротку щетинку.

На черзі був наступний крок. Паддок завжди з'являвся рівно о пів на восьму і відчиняв двері своїм ключем. Але близько шести сорока, як я знав з колишнього досвіду, з'являвся молочник, трясучи бідонами, і залишав пляшку з молоком у мене на порозі. Іноді я зустрічав цього молочника, виходячи з дому на ранкову прогулянку. Це був молодий чоловік приблизно мого зросту з рідкими вусиками, який завше тягав на собі білий формений халат. Ось на цього юнака я й поставив усе, що в мене було – включно з власним життям.

Я увійшов до темної курильні, куди крізь замкнені віконниці якраз почали проникати перші ранкові промені. Там я нашвидку проковтнув порцію віскі із содовою і кілька галет, що завалилися в буфеті. На годиннику було за кілька хвилин шоста. Потім я поклав у кишеню люльку і наповнив кисет тютюном з великої бляшанки, що стояла на столику біля каміна.

Але щойно я запустив руку в тютюн, мої пальці намацали щось тверде, і я витягнув на світ божий чорний записник Скаддера!

Це здалося мені добрим знаком. Я підняв скатертину, що вкривала тіло, і здивувався виразу спокійної гідності на мертвому обличчі.

– Прощавай, друже,– сказав я.– Я постараюся зробити для тебе все, що зможу. Побажай мені щастя, де б ти не був тепер.

Після цього я заходився крокувати туди-сюди по передпокою, очікуючи на молочника. Це було гірше за все: мені нестерпно хотілося якомога скоріше забратися з проклятої квартири. Годинник показав шосту тридцять, потім шосту сорок, але молочник усе не йшов. З усіх днів, рівною мірою придатних для того, щоб запізнитися, цей бовдур чомусь вибрав сьогоднішній.

О шостій сорок шість на сходовій площадці почувся гуркіт бідонів. Я відчинив парадні двері й побачив просто перед собою мого молодця: він якраз наповнював мою пляшку, насвистуючи крізь зуби. Побачивши мене, молочник злегка здригнувся від несподіванки.

– Прошу вас, зайдіть на хвилину,– сказав я.– Я хочу з вами про дещо поговорити.

Я завів його до вітальні.

– Гадаю, ви, як і я, трохи гравець,– сказав я,– і хочу попросити вас про невелику послугу. Позичте мені ваші кашкет і халат на найближчі десять хвилин, і я дам вам цей соверен.

При вигляді золота його очі широко розкрилися, а рот розтягнувся в посмішці до вух.

– Шо за гра? – запитав він.

– Парі,– відповів я.– Немає часу пояснювати, але щоб його виграти, наступні десять хвилин я мушу стати молочником. Усе, що від вас вимагається,– побути тут, поки я не повернуся. Ви злегка запізнитесь, але скаржитися ніхто не стане, а монета буде ваша.

– Згода! – радісно вигукнув він.– Я не з тих, хто псує гру. Хапайте дрантя, хазяїне!

Я натягнув його синій кашкет і білий халат, підхопив бідони, зачинив двері і, насвистуючи, спустився вниз. Порт'є внизу велів мені заткнутися – схоже, мое маскування виявилось досить удалим.

Спочатку я подумав, що на вулиці нікого немає. Потім я помітив поліцейського, що маячив за сто ярдів від мене, і самотнього зіваку, який неспішно прогулювався на протилежному боці. Щось змусило мене підвести очі та поглянути на будинок навпроти: там, у вікні другого поверху, я помітив чиєсь обличчя. Проходячи під вікном, зівака подивився вгору, і мені здалося, що він обмінявся з людиною у вікні умовним знаком.

Я перетнув вулицю, весело посвистуючи і наслідуючи розв'язну ходу молочника, потім увійшов у перший-ліпший провулок, що огинає будівельний майданчик. У провулку було безлюдно, і я спустив бідони в щілину між дошками огорожі будівельного майданчика, а слідом відправив кашкет і халат. Не встиг я натягнути полотняну кепку, як із-за рогу з'явився листоноша. Я побажав йому доброго ранку; він відповів мені тим же. Цієї миті годинник на церкві в сусідньому кварталі пробив сьому.

Не можна було гаяти ні секунди. Діставшись Юстон-Роуд[18 - Вулиця, що з'єднує західну частину Лондона зі східною. Одна з найважливіших транспортних магістралей англійської столиці.], я помчав щодуху. Годинник на вокзалі показував п'ять хвилин по сьомій. Купувати квиток не було часу – не кажучи вже про те, що я так і не вирішив, куди саме іду. Носильник повідомив мені номер платформи; вибігши на неї, я виявив, що потяг уже рушив. Двоє перонних контролерів перегородили мені шлях, але я ухилився від них і скочив на підніжку останнього вагона.

Три хвилини по тому, коли ми з гуркотом проносилися через північний тунель, мене вже допитував роздратований провідник. Він виписав мені квиток до Ньютон-Стюарта[19 - Місто на південному заході Шотландії.] – першого-ліпшого міста, яке спало мені на думку,– і випровадив із купе першого класу, де я встиг улаштуватися, у вагон для курців третього класу, де моїми сусідами виявилися моряк і огрядна пані з малюком на руках. Провідник пішов, невдоволено буркочучи під ніс, а я витер піт з чола і, старанно напіраючи на шотландську вимову, повідомив своїх супутників, що ловити потяги – ще та морока. Я вже увійшов у свою роль.

– Ну й нахабний тип цей провідник, а! – обурилася пані.– З такими тільки й можна по-нашому. Причепивсь до дитя, чом без квитка, а їй тільки в серпні рік. А ще забороняв, щоб цей жельтмен плювавсь!..

Моряк похмуро кивнув, і я почав нове життя в атмосфері непокори владі. А заразом нагадав собі, що за якийсь тиждень перед тим уважав цей світ нудним.

Глава 3

Начитаний трактирник

Подорож на північ проходила в чарівній обстановці. Стояла чудова травнева погода, біля кожної огорожі цвів глід, і я врешті-решт запитав себе: чому, ще будучи вільною людиною, я стирчав у Лондоні й жодного разу не насолодився цими воістину райськими заміськими красотами? Я не ризикнув показатися у вагоні-ресторані, але в Лідсі придбав кошик із усякою їжею і розділив частування з товстухою. Крім того, я купив ранкові газети з новинами про дебютантів майбутнього дербі і початок крикетного сезону, а також із дописом на кілька абзаців, який сповіщав про те, що балканський конфлікт остаточно вщухає і британська ескадра повертається в Кіль.

Покінчивши з газетами, я дістав чорний записник Скаддера і заходився його вивчати. Майже весь він був заповнений короткими записами, які в основному складалися з цифр. Лише де-не-де зустрічалися імена або географічні назви, написані друкованими літерами. Так, мені весь час потрапляли на очі слова «Хофгаард», «Люневіль», «Авокадо». Особливо часто траплялося слово «Павія».

Тепер я остаточно переконався в тому, що Скаддер нічого не робив без причини, і цифрові записи в книжці, швидше за все, являли собою якийсь шифр. Такі речі завжди мене цікавили – я встиг попрацювати з військовими шифрами, коли служив офіцером розвідки біля затоки Делагоа[20 - Затока Індійського океану біля берегів Мозамбіку (сучасна назва – затока Мапуту).] під час бурської війни. Я добре знаюся на шахових задачах і різноманітних головоломках і завжди вважав себе непоганим дешифрувальником. Текст у записнику нагадував шифр того типу, у якому кожній букві алфавіту відповідає певний набір цифр, але будь-яка кмітлива людина знайшла би ключ до такого шифру за годину-дві, а Скаддер навряд чи задовольнився б настільки елементарним кодом. Я зосередився на словах, написаних друкованими літерами, оскільки хороший цифровий шифр можна отримати саме за допомогою ключового слова, яке задає послідовність літер.

Я просидів над шифром кілька годин, але жодне зі слів так і не підійшло як ключ. Після цього я заснув і прокинувся в Дамфрісі – якраз учасно, аби встигнути вискочити з вагона і пересісти на поштово-пасажирський потяг, який прямував до Галловей. На платформі стояв чоловік, чия зовнішність мені не сподобалася, але на мене він навіть не глянув. Випадково побачивши своє відображення в шибці, я зрозумів, що в цьому не було нічого дивного. Смагляве обличчя, старий твідовий костюм і сутула спина надавали мені вид справжнього фермера-горця – одного з тих, що гучними натовпами заповнили вагони третього класу.

Я подорожував у товаристві п'яти-шести подібних, в атмосфері дешевого тютюну і глиняних люльок. Вони поверталися зі щотижневої ярмарки і завзято розводилися про ціни. Я вислухав докладні розповіді про те, як пройшло ягніння на Керні і Дуці і в десятку інших місць із такими ж загадовими назвами. Добра половина фермерів устигла пообідати і була добряче напідпитку, тому на мене ніхто не звертав уваги. Ми з гуркотом уповзли у край лісистих гірських долин, які незабаром змінилися просторими вересовими пустищами, покраними дрібними озерцями. Удалині, на півночі, замайоріли блакитнуваті обриси гірських хребтів.

До п'ятої вечора вагон спорожнів, і я, як і сподівався, залишився сам. Я вийшов на наступній станції з невиразним найменуванням, що стирчала просто посеред болотистого низькодолу. Вона нагадала мені один із крихітних, забутих Богом полустанків у Карру[21 - Пустельний регіон на півдні Африки.]. Дідок – начальник станції, який до того копирсався у своєму городі, закинув заступ на плече, неспішно пройшов до потяга, прийняв поштову бандероль і повернувся до своєї картоплі. Хлопчик років із десяти отримав на пам'ять мій квиток, і я опинився на білій від пилу дорозі, що петляла через буре пустище.

Стояв прекрасний весняний вечір; кожен пагорб чітко, немов огранений аметист, виділявся на тлі неба. Повітря було напоене землистим запахом боліт, але звідусіль віяло свіжістю, як посеред відкритого океану, і це найнесподіванішим чином уплинуло на мій настрій. Я відчув себе по-справжньому безтурботним. Я ніби знову став хлопчиськом, що вештається по полях під час весняних канікул, а не тридцятисемирічним чоловіком, якого розшукує поліція. Я заново пережив почуття, яке відчував, вирушаючи в далеку путь холодним ранком у високому вельді. Можете мені не вірити, але я крокував дорогою, насвистуючи. Я не мав у голові ніякого плану – хотілося просто йти і йти по цій благословенній горбистій рівнині, вдихаючи її справжній запах, і кожна миля, що залишилася за спиною, дедалі більше примиряла мене із самим собою.

Я вирізав тростину з придорожньої ліщини і незабаром звернув з дороги на бічну стежку, яка йшла вздовж берега галасливого струмка в зеленій долині. Я вирішив, що надійно відірвався від переслідувачів і хоча б цей вечір можу провести собі на втіху. Уже кілька годин у мене в роті не було ані крихти; я був голодний, як вовк, але якраз у цю хвилину попереду з'явилася пастуша хижа, що ховалася в затишному куточку біля водоспаду. Смуголиця жінка, яка стояла біля дверей, привітала мене з доброзичливою

сором'язливістю, властивою мешканцям вересових пустищ. Коли я попросився на нічліг, вона сказала, що з радістю надасть мені «ліжко на горищі», і відразу ж нагодувала мене щедрою вечерею: яечнею з шинкою, пшеничними перепічками і жирним солодким молоком.

Незадовго до настання темряви з пагорбів повернувся її чоловік – худий велетень, що за один крок покривав відстань, яку простий смертний подолав би за три. Подружжя не ставило ніяких питань, оскільки було, як усі мешканці малолюдних місць, бездоганно тактовним, але я помітив, що вони приймають мене за якогось мандрівного торговця, і постарався переконати їх у цьому. Я цілу годину розводився про ціни на худобу, у яких мій господар мало що розумів, а сам дізнався від нього багато цікавого про ринки в Галловеї, зберігши ці відомості в пам'яті – про всяк випадок. До десятої вечора я вже куняв у кріслі, і «ліжко на горищі» прийняло втомленого чоловіка, який знову розплющив очі тільки о п'ятій ранку, коли крихітне пастуше господарство почало прокидатися перед новим днем.

Гостинні хазяї відмовилися від будь-якої платні, і вже о шостій ранку я, добре поснідавши, знову попрямував на південь. Я мав намір повернутися до залізничної лінії однією-двома станціями раніше від того місця, де я зійшов з потяга, і рушити назад за власними слідами. З моєї точки зору, це було цілком розумно, оскільки поліція, природно, мала припустити, що я постійно віддаляюся від Лондона, тримаючи курс на який-небудь західний порт. Часу в мене було достатньо: поліція напевно витратила кілька годин, аби встановити особу підозрюваного, і ще кілька годин на те, щоб отримати опис зовнішності чоловіка, який похапцем сів на потяг у Сент-Панкрасі.

Стояла та ж сама світла і радісна весняна погода, і я, як не намагався, так і не зміг змусити себе відчувати тягар турбот і тривоги. Мало того: у мене вже кілька місяців не було так легко на душі, як зараз. Вирішивши перетнути довгу грядку вересових височин, я рушив дорогою, що огинала пагорб, який пастух назвав Кернсмор-оф-Фліт. Усюди лунали крики кроншнепів і сивок, зайнятих виттям гнізд; на зелених смужках пасовищ уздовж берегів річок і струмків світлими точками виднілися ягнята. Апатія, що володіла мною в останні місяці, швидко щезала, і я крокував бадьоро, як чотирирічний хлопчик. Мало-помалу я перетнув височини, які змінилися лощиною з невеликою річкою, і тут – далеко попереду, на відстані милі – я побачив над заростями вересу дим паровоза.

Порівнявшись зі станцією, я переконався, що вона ідеально підходить для моїх цілей. Навколо височіли вересові пагорби, що залишали місце тільки для однієї головної колії, залу очікування, каси, котеджу станційного начальника і мініатюрного дворику, обсадженого агрусом і турецькою гвоздиною. Доріг, що ведуть до цього місця, ніде не було видно, а загальне відчуття занедбаності посилювали хвилі невеликого гірського озера, що плескалися об сірий гранітний берег за півмилі від станції. Я почекав у заростях, поки на горизонті не з'явився димок потяга, що прямував на схід. Після цього я підійшов до крихітної каси і купив квиток до Дамфріса.

Єдиними пасажирами у вагоні виявилися старий пастух і його собака – косоока тварюка, яка всю дорогу зиркала на мене з підозрою. Стариган спав, упустивши на сидіння поряд із собою ранковий випуск «Скотсмен». Я жадібно схопив газету, розраховуючи знайти там що-небудь про мою справу.

У газеті дійсно виявилася стаття на дві шпальти, що повідомляла про «вбивство на Портленд-Плейс». Мій вірний Паддок викликав поліцію і здав молочника констеблям. Бідоласі дорого обійшовся його соверен – але, як на мене, він явно продешевив, бо поліція, схоже, провозилася з ним мало не до вечора. У відділі останніх новин знайшлося продовження історії. Молочника відпустили, прочитав я, а справжній злочинець, про особу якого поліція умовчувала, імовірно зник із Лондона, сівши на потяг однієї з північних ліній. Допис супроводжувався короткою приміткою, що повідомляла про мене як про хазяїна квартири. Я зрозумів, що примітка ця додана в останній момент за наполяганням поліції і являє собою незграбну спробу переконати мене в тому, що я поза підозрою.

Більше в газеті нічого не було – ані слова про зовнішню політику, про Каролідеса або про те, що цікавило Скаддера. Я повернув газету на місце і виявив, що ми під'їжджаємо до станції, на якій я вийшов учора. Начальник станції, що напередодні саджав картоплю, тепер був зайнятий діяльністю іншого штибу: на роз'їздній колії, перечікуючи наш состав, стояв потяг, який прибув зі сходу і з якого на платформу зійшли трое чоловіків, котрі ставили старому питання. Я припустив, що це чини місцевої поліції, піднятої по тривозі Скотланд-Ярдом, аби вистежити мене аж до цього закутного полустанку. Сидячи у вагоні, я уважно спостерігав за співрозмовниками. Один із них тримав у руках зошит, у якому робив записи. Старий любитель картоплі супився, очевидно роздратований черговим питанням; зате хлопчик, який прийняв у мене квиток, базікав за двох. Уся компанія поглядала вдалину через пустище – туди, куди вела біла дорога. Я щиро понадіявся, що вони почнуть шукати мої сліди саме там.

Коли ми від'їжджали від станції, мій попутник прокинувся. Він витріщився на мене блукаючим поглядом, зло копнув собаку і поцікавився, де він. Без сумніву, він був п'яний як квач.

– Ось що буває з непитущими! – зауважив він з гіркотою.

Я висловив здивування з приводу того, що знайшов у його особі ревного поборника моралі.

– Так, я стійкий тверезник, – огризнувся він. – Як зав'язав на Мартінів день[22 - День святого Мартіна – святкується католицькою і англіканською церквами 11 листопада. У Шотландії – традиційний день сплати оренди.], так усе, ані-ні, ані краплі віскі в рот. Навіть у хогманей[23 - Новорічна ніч (шотл.).]. Хоча й піддавався жорстоким спокусам.

Він закинув ноги на протилежне сидіння і відкинув давно не миту голову на спинку.

— І ось що я за це отримав,— простогнав він.— Горю, як геена вогненна. Ще й косоокість на всі вихідні.

— У чому ж причина? — запитав я.

— У напої. Називається брендї. Як я непитущий, від віскі тримаюся подалі. Зате брендї — цілий день потроху. А тепер маеш — мабуть, і за два тижні не окли...— Його слова перейшли в нерозбірливе бурмотіння, і сон знов наклав на нього свою важку десницю.

Я планував зійти на якій-небудь станції ближче до кінця маршруту, але потяг несподівано подарував мені набагато кращий шанс, зупинившись біля початку дренажної труби, перекинутої через бурхливу річку кольору портеру. Я виглянув у вікно і побачив, що вікна всіх вагонів зачинені, а навколо, наскільки сягає око, немає ані душі. Тоді я відчинив двері вагона і поквапом стрибнув у зарості ліщини, що тягнулися вздовж шляхів.

Усе пройшло б якнайкраще, якби не мерзотна псина. Вирішивши, що я обікрав його хазяїна і тепер намагаюся втекти, пес загавкав і мало не вчепився мені у штани. Від його гавкотні прокинувся пастух-тверезник, який виповз до дверей вагона і заволав на всю горлянку в цілковитій упевненості, що я наклав на себе руки. Я поповз через чагарник, дістався берега річки і подолав іще сотню ярдів під захистом прибережних заростей. Обернувшись і подивившись назад, я побачив, що біля відчинених дверей вагона юрмляться провідник і кілька пасажирів. Усі вони дивилися в мій бік. Я не зміг би зчинити більший шарварок, навіть якби покинув вагон у супроводі духового оркестру.

На щастя, їхню увагу відволік п'яний пастух. Він і його собака, прив'язаний мотузкою до його поясу, несподівано вивалилися з вагона, загриміли вниз на рейки і стрімголов скотилися насипом до самої води. У ході рятувальної операції, що розвернулася за цим, пес когось дряпонував — я почув закрутисту лайку. На якийсь час про мене забули, і коли я, подолавши поповзом ще з чверть милі, ризикнув озирнутися, потяг уже рушив і майже зник між пагорбами.

Я стояв посеред великого напівкруглого простору пустища, розсіченого брунастою річкою, що зображувала радіус, і обмеженого довгою дугою високих північних пагорбів. Навколо не було жодної людської істоти; тишу порушував тільки плескіт річкової води і нескінченний писк куликів. І тут, як не дивно, я вперше відчув той жах, який відчуває загнана жертва. При цьому думав я не про поліцію, а про тих людей, яким було відомо, що я знаю таємницю Скаддера. Про тих, хто твердо вирішив позбавити мене життя. Я був упевнений, що вони переслідуватимуть мене з проникливістю і пильністю, недоступними британському закону, і щойно їхні ікла зімкнуться у мене на горлі, пощади не буде.

Я озирнувся, але в навколишньому пейзажі нічого не змінилося. Сонце блищало на рейках удалині і на мокрих каменях біля річки, і в усьому світі не було більш мирної картини. І

все-таки я кинувся бігти. Я біг, по коліно грузнучи в болотній багнюці, аж поки піт не почав сліпити мені очі. Страх не полишав мене доти, поки я не досяг схилу найближчої гори, піднявся по ньому і сів, важко дихаючи, на кам'яному гребені високо над водами брунастої річки.

Із цієї панівної висоти відкривалося як на долоні все пустище аж до залізничної лінії і далі на південь, де вереск поступався місцем зеленим лукам. У мене відмінний зір, але на всьому просторі рівнини я не помітив жодних ознак людської присутності. Після цього я глянув на схід і побачив там, за ланцюгом горбів, зовсім інший ландшафт: пласкі зелені долини з хвойними гаями і блідими хмарками пилу, що видавали наявність шосейних доріг. Нарешті, я подивився у сине травневе небо – і побачив там те, від чого мое серце прискорено забилося.

Далеко на півдні в небеса видирався самотній аероплан. Я відразу зрозумів – та ще й так, немов хтось офіційно повідомив мене про це, – що цей аероплан розшукує мене, і належить він аж ніяк не поліції. Протягом години або двох я спостерігав за ним зі свого вересового укриття. Аероплан пролетів над вершинами пагорбів і став описувати кола над долиною, якою я зовсім недавно пробирався до пагорба. Потім, немов розчарувавшись, він знову набрав висоту і полетів назад на південь.

Мені не сподобалося це повітряне шпигунство, і я почав розчаровуватися у місцевості, яку вважав надійним притулком. Ці вересові пагорби виявилися поганим укриттям, якщо вороги могли вистежувати мене з неба; я терміново потребував іншого пристанища. Я вже з більшою прихильністю поглядав на пейзаж по той бік хребта – там зеленіли гаї і подекуди виднілися кам'яні будинки.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=40269296&lfrom=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

1

Місто на території володінь Британської Південно-Африканської компанії, засноване 1893 року. Друге за розміром місто сучасного Зімбабве.

2

Трав'янисто-чагарникова саванна в Південній Африці.

3

Вулиця в районі Мерілебон у Центральному Лондоні. На початку XX століття тут був зосереджений цілий ряд посольств, головних офісів великих компаній і фешенебельних особняків британської знаті. У будинку номер 76 (нині знесений) від 1912 до 1919 року проживав сам Джон Бакен, і тут же він «поселив» свого героя Річарда Ганнея.

4

Площа в центрі Лондона, утворена перехрестям Оксфорд-стріт і Ріджент-стріт. З 1900 року – також однойменна станція Лондонського метро.

5

Смерть – ворота життя (лат.).

6

Епір – область на північному заході Греції. У ході Першої світової війни проголошувалася автономною республікою.

7

Родина Борджіа, яка подарувала католицькому світу в XV–XVI ст. двох пап і більше десятка кардиналів, залишилася в історії уособленням жадібної жорстокості, що перетворила церковну політику цього часу на низку підступних убивств.

8

Гірське озеро в Австрійському Тиролі.

9

Західна частина Будапешта (до 1873 року – самостійне місто).

10

Місто в Шотландії на березі затоки Ферт-оф-Форт (з 1920 року – північний район і порт Единбурга).

11

Гуркхи – британські колоніальні війська, сформовані з непальських добровольців.

12

Ріка в Зімбабве.

13

Крона – монета в 5 шилінгів (1/20 фунта стерлінгів, або 12 пенсів).

14

Томас Джонатан Джексон (1824–1863) – генерал Конфедеративних Штатів Америки в роки війни між Північчю та Півднем, один із найвідоміших воєначальників в історії США.

15

Збройне повстання племен матабеле і шона проти агентів Британської Південно-Африканської компанії, що тривало від березня 1896 до жовтня 1897 року. Вважається першою війною за національну незалежність в історії Зімбабве.

16

Землі, населені народом дамара. Дамара, поряд із бушменами, – одні з найдавніших жителів Намібії.

17

Серія залізничних довідників і путівників, названа на честь англійського картографа і видавця Джорджа Бредшоу (1801–1853). Видавалася в Манчестері від 1839 до 1961 року.

18

Вулиця, що з'єднує західну частину Лондона зі східною. Одна з найважливіших транспортних магістралей англійської столиці.

19

Місто на південному заході Шотландії.

20

Затока Індійського океану біля берегів Мозамбіку (сучасна назва – затока Мапуту).

21

Пустельний регіон на півдні Африки.

22

День святого Мартіна – святкується католицькою і англіканською церквами 11 листопада.
У Шотландії – традиційний день сплати оренди.

23

Новорічна ніч (шотл.).